

← [Forrige artikel](#)

Alkymist i lænker

Kategori: [Anmeldelser](#)

Visninger: 25

Del artikel: [f](#) [t](#) [in](#)

Frederik Stjernfelt

Alkymist i lænker. Sagen mod mystikeren Johann Konrad Dippel

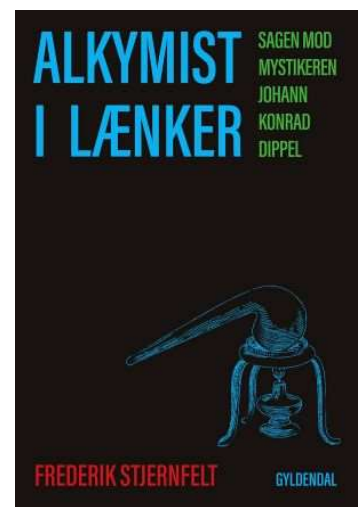
Gyldendal 2023. 368 sider

Af Claus Møller Jørgensen

Hovedpersonen i denne bog, Johan Konrad Dippel, levede fra 1673 til 1734. Han kaldes med rette en eventyrlig skikkelse. Mystiker, alkymist, pietist, fritænkter og kritiker, provokatør og oplyser. Bogen indledes med forhistorien til bogens hovedhistorie, som er en undersøgelse af en retssag, som Dippel blev involveret i i Altona 1719. Vi følger Dippel Nordeuropa rundt. Det går så at sige over stok og sten. Dippel befandt sig i en række byer efter hinanden, men måtte på et tidspunkt tage flugten, fordi han ragede uklar med sine mæcener. Alkymister var efterspurgt, og en sådan var Dippel, der fandt eller opfandt både lægemidler – af tvivlsomt udseende og virkning – og farvestoffet berlinerblåt – ved et tilfælde – men aldrig guld. Dippels radikalpietisme bruger Stjernfelt til at forklare hans interesse for alkymi, fordi pietismen betød, at Dippel ikke var indlejret i protestantismens golde dualisme, hvor denne verden kun var en venten på det hinsides, mens pietismen tilbød en verdensvendt kristentro.

Når Dippels blå farvestof fik navnet Berlinerblåt, hang det sammen med, at han i en periode opholdt sig i byen og fandt farvestoffet der. Inden da havde han være alkymist i Strassburg, lærer i Giesen, hvor han deltog i teologiske debatter med vægtige og omfangsrige bidrag, en tur omkring Leiden, hvor han tog en doktorgrad i medicin på etårstid. Inden han altså blev inviteret til Berlin, hvor kongen af Preussen søgte at skabe et centrum for lærdom. Det gik fint indtil han også her kastede sig ind i teologiske stridigheder, hvor hans angreb på stedlige religiøse autoriteter gjorde, at han røg i fængsel og efterfølgende måtte flygte. Det var i forlængelse af dette, bånd blev knyttet til Altona og byens øverste embedsmand, greve og general Reventlow, men i første omgang kun for en kort bemærkning. Videre til Amsterdam, en lægegerning og filosofiske studier, hvori han gik i flæsket på en række af tidens førende filosoffer.

1714 fandt Reventlow tiden moden til at kalde Dippel til Altona, så han kunne bedrive sin alkymi der. Byen var brændt ned i 1712, og tanken var fra Reventlows side, at Dippel kunne lave noget guld, som kunne indgå i byens genrejsning. Også her ragede Dippel uklar med autoriteterne, og det er

retssagen i den anledning, som er bogens hovedemne, og der hvor bogen lægger ny tolkning frem. Sagen mod Dippel og det komplekse sagsforløb i de afgørende år 1717-19 har ikke tidligere været kortlagt i detaljer. Det bliver det så nu.

Første akt starter med Dippels klage til den danske konge over måden, retssager håndteres på i Altona, som bør løses ved, at Reventlow får mere magt, men udvikler sig til en sag mellem Dippel og Byrådet i samme by. I anden akt vendes alting på hovedet. Efter sagen har stået stille i månedsvi, eksploderer den. Reventlow står nu på byrådets side, og sagen har forandret karakter til at handle om korrupsion i almindelighed. Dippel befinder sig pludseligt på de anklagedes side, men tager flugten til Hamborg. Nye mistænkte inddrages i processen, og bringes under anklage. Selvom Reventlowerne også selv rygtes mistænkelige, afhøres de aldrig, men fungere tværtimod som dommere i en sag, der potentielt implicerer dem selv.

I tredje akt har Reventlow held med at få kongen til at nedsætte en rigtig kommission og i første omgang få anklagen udvidet til blasfemi. Blasfemianklagen glider dog i baggrunden igen, mens sagens parter afhøres, Reventlow selv ene undtaget. Fra hans synspunkt bliver den endelige dom en fuser. Dippel skal give Reventlowerne en offentlig undskyldning. Sagen stopper derfor ikke her. Reventlow får i kraft af sit netværk i København sagen taget op igen, og sin svoger Frederik 4. til at afsige en ny dom. I fjerde akt skærpes dommen mod Dippel, som skal deporteres til Bornholm og en del af hans skrifter brændes ved en ceremoni i Altona. På trods af at blasfemianklagen ikke havde spillet nogen rolle i retssagen, blev den støvet af i den endelige strafudmåling. Det var således også nogle af Dippels teologiske skrifter, hvis indhold læseren præsenteres for, som fik bødlens flammer til at blusse på rådshuspladsen i Altona en efterårsdag i 1719.

Denne gengivelse af forløbet er selvfølgelig meget forenklet, for der er mange sagsakter at gennemgå og mange personer at holde styr på. Det er langt mere spændende at læse, end referatet måske kan forlede til at tro. Selvom jeg var noget skeptisk i læsningen af forhistorien, som har karakter af 'så var han der, så gjorde han det og så flygtede han,' er læsningen af sagen meget mere interessant og velskrevet med en god mængde humor. Den har måske en tendens til at blive lang i det, sikkert på grund af forfatterens fuldstændighedstrang, men interessant er det for langt det meste.

Sidste del af bogen handler om Dippels fangenskab på Hammershus. Han fik efter nogle år mulighed for at praktisere sin lægekunst og alkymi, sidstnævnte med kongens billigelse og interesse. Også internationalt var der interesse for Dippelius, som resulterede i en række forespørgsler om hans eventuelle frigivelse. Og det blev han så i juni 1726, også fordi kongens hustru til venstre hånd, Anna Sophie Reventlow – søster til Dippels plageånd i Altona - ønskede ham som sin huslæge. Dippelio blev dog ikke længe i København, men tog til Berleburg, hvor holdningen til ham var venligtsindet, hvis ikke ligefrem begejstret. Her trivedes den radikale pietisme, som Dippel var talsmand for.

Under læsningen kom jeg til at tænke på Ulrik Langens Det sorteste hjerte, selvom vi med den lækede alkymist har at gøre med en slags overklasseperson eller en person knyttet til samfundets højeste lag, ikke en letlurvet mellemlagsperson som Michael Brabrand fra Langens bog. Men både han og Dippel tilhørte ikke statseliten selv, og de havde begge en evne til at rage uklar med folk. I begge bøger er det retssager, der driver fortællingen fremad som hele tiden tager uventede drejninger. I begge bøger fremkom hovedpersonen med kritik af autoriteterne, hvilket endte med at give dem begge problemer. Dippel er klart af en helt anden intellektuel kaliber end Brabrand, han slår ikke på tæven, men bruger ordets magt. Men også Dippel kommer i fedtefadet, selvom han i modsætning til Brabrand også kom op af det igen.

[Historie-online.dk, den 27. september 2023]

← [Forrige artikel](#)